

מאוצרות הפרשה

והנה עלה זית טרף בפיה (ח, יא)

רב ביבי אמר נפתחו לה שערי גן עדן והביאה אותו (מד"ר) בספר מקראי קדוש לרבי צבי פסח פרנק (חנוכה סי' ג) כתב: מכאן אפשר ליישב מה שהקשו על יסודו של רבי חיים סולובייצ'יק בענין נס חנוכה. ר' חיים הניח יסוד, שנס פח השמן לא היה בכמות, בתוספת שמן, אלא בעוצמת כח השמן, והראיה, שאם הנס היה בכמות, אין זה נקרא שמן זית אלא שמן של נס ופסול למנורה.

והקשו עליו מדברי התרגום יונתן על הפסוק (שמות לה-כ"ז כ"ח) "והנשיאים הביאו את אבני השוהם וכו' ואת השמן למאור", ועל זה כתב התרגום יונתן, שענני השמים הביאו מגן עדן את שמן הזית למנורה, וא"כ מוכח שגם שמן של נס כשר למנורה. אלא מיישב רבי צבי פסח פרנק על פי המדרש לעיל שהיונה הביאה את עלה הזית מגן עדן, הרי שבגן עדן צומחים עלי זית, ולכן גם שמן הזית שהביאו העננים מגן עדן לנשיאים היה כשר למנורה, כי היה שמן טבעי מעץ הזית, ורק הבאתו היתה בנס, אבל שמן זית שהתהווה על ידי מעשה ניסים לגמרי, שלא נוצר מזית טבעי, ודאי פסול למנורה כדברי הגר"ח מבריסק.

שם. ברש"י: 'טרף בפיה' אומר אני שזכר היה.

אומר רבי אייזל חריף בדרך צחות, כי היונה חזרה לעת ערב עם עלה זית בפיה, א"כ לא יכלה היונה להוציא הגה מפיה כל היום, ולא יתכן אצל נקבה שיעבור עליה כל היום בשתיקה.

למשפחותיהם יצאו מן התיבה (ח, יט) אומרת הגמ' (סנהדרין ק"ח) למשפחותיהם ולא הם. מסביר רבי יעקב עמדין ע"פ הגמ' (בבלין נ"ח) כל בריה שאין בה עצם אינה חיה י"ב חודש. ומכיון שהמבול היה י"ב חודש, היו בריות שרק תולדותיהם יצאו ולא הם.

ויקח אברם ונחזור להם נשים שם אשת אברם שרי ושם אשת נחור מלכה בת הרן אבי מלכה ואבי יסכה (יא, כט)

זו שרה, על שם שסוכה ברוח הקודש, ושהכל סוכין ביפיה (רש"י) יש מקום לתמוה על התייחסות השם יסכה לכך "שהכל סוכין ביפיה", דלכאורה מה שבח הוא זה לאחת מהאימהות הקדושות, שבגינו ישתנה שמה. בשלמא הטעם הראשון שסוכה היתה ברוח הקודש – שבח גדול הוא, שהיא נמנתה בין שבע נביאות שקמו לישראל, אך יופי – איזה שבח הוא זה, ועוד, לכאורה נראה שיש קשר בין שני הטעמים והא בהא תליא. מהו הקשר? ביאור נפלא בזה כתב רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, בספר "חכמת חיים": יש להקדים מה שנאמר אצל לאה (בראשית כ"ט:ו): "ועיני לאה רכות", ומפרש רש"י מהגמ' (ב"ב ק"ג:): "רכות" – שהיתה סבורה לעלות בגורלו של עשו, ובכתה שהיו הכל אומרים שני בנים לרבקה ושתי בנות ללבן – הגדולה לגדול והקטנה לקטן, והיתה בוכה עד שנשרו ריסי עיניה. לכאורה יש דמיון בין הענין של לאה לזה של שרה. גם כאן אמרו הבריות: לתרח שני בנים, אברהם ונחור, ולהרן שתי בנות מלכה ושרי. ואם שרי היתה מוטרדת ממה שאומרים הבריות, היתה צריכה לבכות כמו לאה, מה שהיה פוגע ביפיה. אבל מכיון ששרי היתה נביאה, והיא ראתה ברוח הקודש, שהיא עתידה ליפול בחלקו של אברהם, ולא של נחור. נשתמרו יופיין של עיניה, עד שהכל היו סוכין ביפיה ומיושב יפה הקשר בין שני הטעמים על מה שנקראת יסכה. (כל הפנינים נלקטו מהגיליון הנפלא 'מדרשן ביתך')

ותמלא הארץ חמס (ו'-י"א)

הגמ' בעירובין (ס"ב.) אומרת "אמר רבי יוחנן בן נח נהרג על גזילה של פחות משווה פרוטה". מסביר רש"י מזה ההבדל בין ישראל לבן נח, שישראל מוחל על פחות משווה פרוטה ובן נח אינו מוחל, ואע"פ שלכתחילה גם אצל ישראל אסור לגזול פחות משווה פרוטה משום שלכתחילה גם ישראל מקפיד, אבל בדיעבד הוא מוחל משא"כ בבן נח. אומר הסבא מסלבודקא, בואו ראו כמה קטן ומצומצם הוא הגבול בין ישראל לבן נח. ניסיון קל ורופף של מחילה כלשהו. ויתור על הנאה גשמית, מעלה ומרוממת את האדם ממעמד של בן נח למעמד של בן ישראל. ואותו הדבר גם בתוך קהל ישראל, מאמץ מוסרי אחד מעלה את אדם מישראל על שאר אנשי סביבתו, כהבדל ישראל מבן נח. עד כמה חייב האדם מישראל להתאמץ לשפר את מעשיו, אחרי שמאמץ ויתור על פחות משווה פרוטה מעמידו במדרגה גבוהה יותר.

שם. ההבדל בין גזל לחמס, שהגזל נוטל בזרוע ואינו משלם, לעומתו, החמס נוטל בזרוע ומשלם. נמצא א"כ שדור המבול היו 'צדיקים' שהיו משלמים על גזילותיהם. שואל המהרי"ל, היתכן שכאלו צדיקים היו שאם גזלו טרחו לשלם? ומבאר, ודאי שלא! אלא אם אחד גזל מרעהו, בהזדמנות הקרובה גזל רעהו ממנו, וזה היה התשלום, אלא שבחשבון הכללי יצא שכל אחד גזל ושיילם...

ומכל החי וכו' תביא אל התיבה להחיות איתך (ו, יט)

אפילו שדים (רש"י) ויש להבין, מדוע היו השדים צריכים להיכנס לתיבה כדי להינצל מן המבול? הרי שדים יכולים לעלות לשמים, כפי שמסופר על אשמדאי שהיה לומד תורה ברקיע (גיטין ס"ה.) וכן כתוב שהשדים שומעים דברים מאחורי הפרגוד, כמו מלאכים (הגינה ט"ז), מדוע, אם כן, לא עלו השדים לשמים על מנת להינצל מן המבול? מותרץ רבי חיים קניבסקי, בשמים אין מזון, והשדים אוכלים ושותים כמו בני אדם (שם). כל האוכל בעולם הושמד במבול, ורק בתיבה ניתן היה להשיג מזון. לכן נכנסו השדים לשם, כדי להתקיים בזמן המבול.

בעצם היום הזה בא נח ושם וחס ויפת בני נח... אל התיבה (ז, יג)

אם נתבונן בטעמי המקרא המופיעים על המילים "שם חס ויפת", נראה שעל 'שם' אין טעם כלל והוא מחובר ל"חס", ולא נמצא כן בשום מקום בתורה שיהיו שני שמות מחוברין בטעם אחד. ועוד יש להוסיף שד' פעמים נזכרו בתנ"ך "שם חס ויפת", בפרשת בראשית ובפרשת נח ובדברי הימים, ותמיד תחת 'שם' יש את הטעם 'טפחא', ותחת 'חס' מוכח או מונח, הרי שתמיד מופרש 'שם' מאחיו חס ויפת, וא"כ צ"ב מדוע כאן חיברם יחד.

בספר "ברכת איש" להרב א"י שיין ר"מ תפארת ירושלים ארה"ב, ביאר: כל הימים היה 'חס' מתרחק מאחיו הצדיק ולא רצה להיות בקרבתו, ולכן תמיד שמו של 'שם' יופיע כמופרד מ'חס'. רק בפסוק זה המדבר על הזמן של סוף שבעת הימים שכבר התחילו גשמים ירד, חס איבד את בטחונו ולא היה לו על מה לסמוך, שם וחס מחוברים, משום שאז חס חיפש להתחבר לאחיו הצדיק ולהינצל בזכותו. (מוסף ש"ק יתר נאמן)

גזירת ההשתדלות

ואתה קח לך מכל מאכל אשר יאכל ואספת אליו והיה לך ולחם לאכלה (ו', כ"א)

הנה בפסוק הקודם נאמר "מהעוף למינהו ומן הבהמה למינהו מכל רמש האדמה למינהו שנים מכל יבאו אליך להחיות", כאשר המשמעות היא כי בעלי החיים הגיעו אל התיבה מעצמם, מבלי שנח היה צריך לתור ולחפש אחריהם. מעתה, יש להבין: מדוע את המזון הנחוץ לתקופת השהות בתיבה, נצטווה נח לקחת בעצמו? מדוע הקדוש ברוך הוא לא דאג לכך שהמזון יהיה מזומן לו בתיבה מבלי שיצטרך לטרוח ולאוספו?

הבה נטה אוזן לסיפור אשר סיפר שכנו של הצדיק רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל: רבי יוסף חיים, חי בירושלים של פעם בעניות ודלות מופלגת, עד שלא אחת הגיעו הוא ובני ביתו לכדי פת לחם ממש. רעבונו שלו לא הטריד את רבי יוסף חיים, אולם את צערה של רעייתו – הוא התקשה לשאת. משום כך, נשא את עיניו לא פעם למרום והתפלל: "ריבונו של עולם... אינני רוצה לקבל מתנת חנם מאיש, וגם אינני רוצה שתזמן לי אבידה שבעליה התייאש ממנה – שהרי נמצא שאהנה מצערו של הזולת... מאידך, גם בצערה של זוגתי אינני יכול לראות, ועל כן מבקש אני ממך כי תתן בליבה את מידת הבטחון, כך שהיא לא תצטער, ונמצא שאני אהנה – מבלי שאיש יפסיד מכך מאומה!"... ואכן, תפילתו של רבי יוסף חיים התקבלה, ומעולם רעייתו לא התאוננה על קושי הפרנסה, מלבד באותו היום... היה זה ביום מן הימים, כאשר לא עמדה הרבנית בצערם של ילדיה, ולפיכך ניגשה אל בית השכנים וביקשה ללוות כיכר לחם להשביע את רעבונו של הילדים. השכנים כמוכן נענו לבקשה בשמחה, אולם מאחר והיה זה מאורע יוצא דופן – גברה עליו סקרנותו של אבי המשפחה, והוא ניגש לעקוב מקרוב אחר ההתרחשויות... ואמנם, השכן הבחין ברבי יוסף חיים היושב אצל השולחן וממתין לארוחתו, ואף שמע כיצד הרבנית מתאוננת ומספרת כי אינה יכולה עוד לשאת את צער רעבונו של הילדים הקטנים. "את ככר הלחם הזו ממנה אכלת, לוויית מהשכנים!" סיפרה, ורבי יוסף חיים נרעד... הלא מעודו לא אבה לקבל מאומה מידו של הזולת, ואפילו לא כהלוואה! משום כך, לאחר שסעד את ליבו בצמצום, בשיעור כזית אשר די בו כדי לאפשר ברכת המזון מדרבנן, קם רבי יוסף חיים ממקומו ומלמל לעצמו: "סבור הייתי, שגם לה יש מידת הבטחון כמוני... אולם מתברר שאין הדבר כן, ומעתה, עלי לעשות 'השתדלות' לפרנסה!".

כך אמר, לבש את לבושו העליון, ומיהר לצאת מהבית 'לעשות השתדלות לפרנסה'... בינתיים, השכן, אשר היה עד לכל ההתרחשויות, המשיך לעקוב אחרי הצדיק בשעה בה עשה את דרכו בסמטאות העיר, יצא מהשער הסמוך לבית החולים 'משגב לך', ולפתע התכופף והרים דבר מה מהארץ. האיץ איפוא השכן את פעמיו, והספיק להבחין כיצד רבי יוסף חיים מרים מהקרקע שתי מטבעות של 'נפוליון' זהב, אשר כל אחת מהן די היה בה כדי לפרנס את משפחתו למשך ימים רבים... באותו הרגע, הפטיר הצדיק בשלוות נפש: "נו... עשיתי כבר 'השתדלות', ובורך ה' יש לנו פרנסה... אני כבר יכול לחזור הביתה!"... הרי לנו, כי גם כאשר הקדוש ברוך הוא מפרנס את האדם בדרך נס, אין בכך כדי לפטור אותו מחובת ה'השתדלות', שהרי כבר התקלל אדם הראשון לאחר שחטא: "בזיעת אפך תאכל לחם!" את ה'השתדלות' מציוד – על האדם לעשות, בכדי 'לצאת ידי חובת הקללה', ולאחר מכן – כבר תגיע הישועה בדרך נס! וכך גם אצל נח: אמנם בכל מהלך בניית התיבה ואיסוף בעלי החיים אליה – התרחשו ניסים רבים ומופלאים בזה אחר זה. אולם בכל הנוגע ל'פרנסה' – ביקש הקדוש ברוך הוא ללמדו כי לא ניתן לסמוך על הנס, ויש צורך ב'השתדלות', לפחות מינימלית: "ואתה קח לך מכל מאכל אשר יאכל ואספת אליו!"

ואכן, הגאון מוילנא מחדש, כי נח לא נדרש לאסוף יותר מאשר מזון המספיק לסעודה אחת, כאשר המזון הזה מספיק בכדי לפרנס אותו ואת כל בעלי החיים שבתביבה למשך שנה שלמה! נס – היה כאן איפוא, אולם ידי חובת ה'השתדלות' – היה על נח לצאת, בכדי שתתקיים הקללה של 'בזיעת אפך'!

(מתוך "ללמדך - בראשית" מאוצרותיו של הרב מרדכי פרוינדליך זצ"ל)

פינת ההלכה

הנאה מאויר שנכנס על ידי חלול שבת

שאלה: סיפר בחור אחד: בשבת קודש הזדמנתי לבית כנסת מסוים שרוב מתפלליו עדין אינם בקיאים כל כך בדיני שבת. במהלך התפילה החלה אש המחלוקת לבעור בבית הכנסת. על מה התוכחו המתפללים? על פתיחת החלון! האחד קם ופתח את החלון בטענה שחם לו. מתפלל אחר התקומם וסגר את החלון, בטענה שהוא יכול להצטנן בעקבות משב הרוח הקרה. בית הכנסת נעשה כמרחקה, המתפללים הרעימו בקולם זה על זה. חלק טענו: "הרוח מפריעה לנו", והאחרים טענו: "ממש חנוק פה, אין אויר לנשימה..." עד שלפתע ארע הלא יאמן: גבאי בית הכנסת, קם והחליט לעשות מעשה – הוא פשוט ניגש לחלון הגדול, הרימו בשתי ידיו, הסירו לגמרי מהמסילה והניחו בצד! "עתה הסתים הויכוח, ממשיכים בתפלה", הכריזו. שואל הבחור: האם היה מותר להסיר את החלון מהמסילה בשבת? ועל הצד שהדבר אסור. האם מותר לי להמשיך לשבת במקומי, שהיה ליד החלון? שהרי בסתר ליבי רציתי שהחלון יפתח, הואיל והחום העיק עלי... **תשובה: א.** הדין הוא שהתולה דלת או חלון על ציריהם, וכן הנותן דלת או חלון הזזה במסילה שלהם, הרי זה חייב משום מלאכת בונה, ופרוק דלת או חלון מציריהם אסור משום מלאכת סותר. (ראה שו"ע ש"ח ט). ב. ומעתה הבה נדון: האם מותר להנות מחילול השבת שנעשה? ובכן, רבותינו קנסו ואסרו להשתמש בתוצר שנעשה תוך חילול השבת הקדושה. קנס זה מכונה בשם "מעשה שבת". וכך שנינו בשו"ע (ארוח ש"א ס"א): "המבשל בשבת או שעשה אחת משאר מלאכות שבת, במזיד – אסור לו לעולם, ולאחרים מותר למוצאי שבת מיד; ובשוגג – אסור בו ביום גם לאחרים, ולערב (מצ"ש) מותר גם לו מיד. וממילא בשאלתנו, שעבר הגבאי על איסור דאורייתא של סותר בהסירו את החלון, לכאורה יהיה אסור לשבת ליד החלון ולהנות משאיפת האויר הצונן הנכנס. אולם, נראה שיש להתיר להמשיך לישב בסמוך לחלון, משום שבגוף האויר שממנו נהנה הבחור לא נעשה שום חילול שבת, אלא ההנאה באה בעקפיין מחילול שבת. ומלבד זאת, כניסת האויר היתה יכולה להעשות בהתר על ידי פתיחת החלון, אלא שמחמת המריבה הלך הגבאי והסיר את החלון. ג. יודגש, שאף שאין כאן איסור משום הנאה מ"מעשה שבת", מכל מקום אסור לבחור לנקוט פעולה שניכר יהיה מתוכה שהוא מעונין להנות ממציאות האיסור שנעשה במקום, כגון להתקרב אל החלון או להפנות מבטו לכיוון משב האויר שנכנס ולשאוף אותו לראותיו וכיוצ"ב, כי אם יעשה זאת יהיה בכך זלזול בכבוד השבת וחלול השם, כיון שמראה שלא אכפת לו שחיללו כאן את השבת, ואדרבה, הוא שבע רצון מכך... **לסיכום:** מותר לבחור להמשיך להתפלל במקומו, אך לא יראה שדעתו נוחה מחלול השבת שנעשה בהסרת החלון. (הגרי"י זילברשטיין שליט"א, אחת שאלתי)

חידה שבועית

אינה פרי אותם אלו כף אמת?

תשובה על חידה פרי"ש: הנשים הן חווה, שתי נשותיו של למך עדה וצילה (בראשית ד ט), ונעמה אחותו של תובל קין (בראשית ד כב). תשובה לחידה: אריה מלך החיות.

מזל טוב

מרכז העיר: משפחות סטניצקי-וינר-דויד-בנעט להולדת הבת-הנכדה-הנינה-החמישית משפחות רביבו להכנס הבן לעול תורה ומצוות משפחות בר נתן להכנס הבן לעול תורה ומצוות משפחות באבאי להולדת הבן משפחות שיליאן – ידי להולדת הבן והבת הנכד והנכדה משפחות כץ להכנס הבן לעול תורה ומצוות

גני הדר: משפחת אוסטרוב לנשואי הבת משפחת גולדשטיין – שטיגליץ לנשואי הבן הנכד משפחת חן לעול תורה ומצוות

פתרונות לחידות והודעות לשמחות ניתן לשלוח עד יום שני בפקס: 037608833 או למייל a7608833@gmail.com